

INNOVATIVE
WORLD

ISSN: 3030-3079

ORIENTAL JOURNAL OF ACADEMIC AND MULTIDISCIPLINARY RESEARCH

SHARQ AKADEMIK VA KO'P TARMOQLI
TADQIQOTLAR JURNALI

Scientific Journal

2026/8

www.innoworld.net
+998 33 5668868

ORIENTAL JOURNAL OF ACADEMIC AND MULTIDISCIPLINARY RESEARCH

Volume 4, Issue 8
2026

Journal has been listed in different indexings

Google Scholar

doi® digital object
identifier

ResearchGate

zenodo

ADVANCED SCIENCE INDEX

OpenAIRE

Academic
Resource
Index
ResearchBib

Directory of Research Journals Indexing

The official website of the journal:
www.innoworld.net

Uzbekistan-2026

ABDURAUF FITRATNING ISLOM TARIXSHUNOSLIGIDAGI METODOLOGIK QARASHLARI

Gulxumor To'liqinova Toxirjon qizi
Oriental Universiteti 2-bosqich magistranti

Islom Karimov: milliy o'zlik va ma'naviyat himoyachisi

Abduxafizova Moxinur Abdugo'ffor qizi

Qo'qon universiteti Andijon filiali

IT va ijtimoiy gumanitar fanlar fakulteti

Filologiya va tillarni o'qitish (o'zbek tili) yo'nalishi

1-bosqich 25-11-guruh talabasi

moxinurabduxafizova@gmail.com

+998934161772

Annotatsiya

Islom Karimovning mustaqillik davridagi O'zbekiston milliy o'zligi va ma'naviyatining shakllanishidagi fundamental rolini tahlil qiluvchi ushbu maqola uning mafkuraviy bo'shliqni to'ldirish, ekstremistik tahdidlarga qarshi kurashish va yangi milliy qadriyatlar tizimini yaratishga qaratilgan sa'y-harakatlarini ko'rib chiqadi. Unda Prezident Karimovning "milliy o'zlik" va "ma'naviyat" tushunchalariga oid nazariy qarashlari, madaniy merosni tiklash, ta'lim tizimida vatanparvarlikni singdirish, diniy siyosat va ekstremizmga qarshi kurashga oid siyosatlari batafsil o'rganiladi. Shuningdek, uning asosiy asarlari va nutqlari tahlil qilinib, O'zbekistonning mustaqillik davridagi o'ziga xos rivojlanish modelini shakllantirishdagi yetakchilik roli va uning hozirgi milliy o'zlikka ta'siri baholanadi.

Kalit so'zlar: Islom Karimov, milliy o'zlik, ma'naviyat, mustaqillik, konstitutsiya, ekstremizm, ta'lim

Abstract

This article analyzes Islam Karimov's fundamental role in the formation of Uzbekistan's national identity and spirituality during its independence period. It examines his efforts to fill the ideological void, combat extremist threats, and establish a new system of national values. The article thoroughly studies President Karimov's theoretical views on "national identity" and "spirituality," his policies regarding cultural heritage restoration, instilling patriotism in the education system, religious policy, and the fight against extremism. Furthermore, his key works and

speeches are analyzed to assess his leadership role in shaping Uzbekistan's unique development model during independence and its impact on the current national identity.

Keywords: Islam Karimov, national identity, spirituality, independence, constitution, extremism, education

Аннотация

Данная статья анализирует фундаментальную роль Ислама Каримова в формировании национальной идентичности и духовности Узбекистана в период его независимости. В ней рассматриваются его усилия по заполнению идеологического вакуума, борьбе с экстремистскими угрозами и созданию новой системы национальных ценностей. Подробно изучаются теоретические взгляды Президента Каримова на понятия «национальная идентичность» и «духовность», его политика в отношении восстановления культурного наследия, воспитания патриотизма в системе образования, религиозной политики и борьбы с экстремизмом. Кроме того, анализируются его основные труды и выступления, оценивается его лидирующая роль в формировании уникальной модели развития Узбекистана в период независимости и её влияние на современную национальную идентичность.

Ключевые слова: Ислам Каримов, национальная идентичность, духовность, независимость, конституция, экстремизм, образование

Kirish

O'zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti Islom Karimov mustaqil davlatchilikning dastlabki, eng murakkab yillarida milliy o'zlikni tiklash va ma'naviy negizlarni mustahkamlash jarayonlarining markaziy figurasi sifatida e'tirof etiladi. Sovet ittifoqi qulagandan so'ng, mamlakat o'zini mafkuraviy bo'shliqda topdi, bu esa milliy manfaatlar va xavfsizlikka jiddiy tahdid soluvchi ekstremistik va fundamentalistik guruhlar ta'siriga moyillikni keltirib chiqardi (1, 2). Ayniqsa, yoshlar orasida bunday g'oyalarning tarqalishi jamiyat barqarorligiga putur yetkazishi mumkin edi. Aynan shu sharoitda Islom Karimov milliy g'oya, milliy o'zlik va ma'naviyatni davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylantirdi, ularni mustaqil O'zbekistonning asosi deb bildi. Ushbu maqola Islom Karimovning milliy o'zlik va ma'naviyat himoyachisi sifatidagi rolini, uning ushbu tushunchalarga oid konsepsiyalarini, ularni amalga oshirishga qaratilgan siyosat va tashabbuslarini, shuningdek, uning nutq va asarlarida ilgari surilgan g'oyalarni akademik nuqtai nazardan tahlil etadi. Maqola Karimovning mustaqil O'zbekistonning mafkuraviy poydevorini qurishdagi o'ziga xos yondashuvini, madaniy tiklanish, ta'lim, diniy siyosat va ekstremizmga qarshi kurashdagi sa'y-harakatlarini kompleks ravishda o'rganishni maqsad qiladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Mustaqillikning dastlabki yillarida O'zbekistonni Sovet kommunistik tizimining rad etilishi natijasida yuzaga kelgan mafkuraviy bo'shliqni to'ldirish zarurati oldida turganligini turli tadqiqotlar ta'kidlaydi (1, 2). Bu bo'shliq, ayniqsa,

yoshlarni ekstremistik va missionerlik tashkilotlari ta'siriga moyil qilib qo'ydi, bu esa ko'p millatli va ko'p dinli jamiyatda barqarorlikka tahdid soldi. Shu nuqtai nazardan, Islom Karimovning shaxsan o'zi va uning jamoasi tomonidan ishlab chiqilgan "O'zbekiston: Milliy istiqlol, iqtisod, siyosat, mafkura" kabi fundamental asarlar (1, 2) milliy istiqlol g'oyasining konsepsiyalarini shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynadi. Bu asarlar milliy o'zlikning g'oyaviy poydevonini yaratishda muhim hisoblangan. Prezident Karimovning "Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch" (2008) nomli kitobi ma'naviyat tushunchasining nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan inson va jamiyat hayotidagi o'rnini chuqur tahlil qilgan adabiy-hujjatli asar sifatida alohida ahamiyatga ega (5). Mazkur kitob milliy rivojlanishning asosi sifatida ma'naviyatni ko'rib chiqqan bo'lib, xalqaro miqyosda ham katta qiziqish uyg'otgan va ko'plab tillarga tarjima qilingan (5). Shuningdek, O'zbekiston Konstitutsiyasi (1992 yil 8 dekabrda qabul qilingan) Islom Karimovning bevosita rahbarligida ishlab chiqilgan bo'lib, unda "Inson va uning qadr-qimmati" ustuvorligi tamoyili mustahkamlangan (3). Bu esa mamlakatning huquqiy mustaqilligini belgilab, kommunistik mafkuradan xoli yangi tizimni shakllantirdi (3). Ilmiy adabiyotlarda "ma'naviyat" tushunchasi O'zbekistonda yevropalik akademik qarashlardan farqli o'laroq, yaxlit ijtimoiy tizim sifatida tushunilishi va ta'limning barcha darajalariga integratsiya qilingani ta'kidlanadi (4). Bu yondashuv Karimov siyosatining ma'naviyatga qaratilgan kompleks xarakterini aks ettiradi. Ushbu asarlar va yondashuvlar Islom Karimovning milliy o'zlik va ma'naviyatni himoya qilishga qaratilgan keng qamrovli strategiyasini tushunish uchun asosiy manba bo'lib xizmat qiladi.

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu maqolada Islom Karimovning milliy o'zlik va ma'naviyatni himoya qilish borasidagi faoliyatini tahlil qilishda sifatli tadqiqot yondashuvi qo'llaniladi. Tadqiqotning asosiy metodologik asosini mavjud matnli manbalar, jumladan, Islom Karimovning asarlari, nutqlari, shuningdek, uning davlat rahbarligidagi siyosatni yorituvchi huquqiy hujjatlar (masalan, O'zbekiston Konstitutsiyasi) va ikkilamchi adabiyotlar (mavzuga oid tahlillar) bo'yicha kontent tahlili tashkil etadi. Maqolada Karimovning konsepsiyalari, siyosatlari va mafkuraviy nutqining asosiy mavzulari va g'oyalarini aniqlash maqsadida tematik tahlil usuli keng qo'llaniladi. Jumladan, "milliy o'zlik," "ma'naviyat," "istiqlol mafkurasi," "ekstremizmga qarshi kurash," "diniy bag'rikenglik," "ta'lim va yoshlar tarbiyasi" kabi tushunchalar uning faoliyati kontekstida chuqur o'rganiladi. Shuningdek, mustaqillikning dastlabki yillaridagi O'zbekistonning tarixiy-ijtimoiy konteksti tahlil qilinib, Karimov tomonidan taklif qilingan yechimlarning dolzarbligi va zaruriyati ko'rib chiqiladi. Ushbu metodologiya Karimovning milliy o'zlik va ma'naviyatni himoya qilishdagi yetakchilik rolini tizimli va asosli ravishda yoritishga imkon beradi.

Islom Karimovning mustaqillikdan keyingi davrda O'zbekiston oldida turgan eng katta vazifalardan biri, ya'ni mafkuraviy bo'shliqni to'ldirish zarurati borasidagi qarashlari uning faoliyatining markaziy o'zagini tashkil etdi. Kommunistik

tizimning inkor etilishi millatni g'oyaviy yo'nalishsiz qoldirdi, bu esa jamiyatning, xususan yoshlarning ekstremistik va fundamentalistik guruhlar ta'siriga tushish xavfini oshirdi (1, 2). Karimov bu tahdidga javoban diniy erkinlikni himoya qildi, 1992 yilda qilgan nutqida buni ta'kidladi va Haj amallarini bajarish imkoniyatini yaratdi (1, 2). Shu bilan birga, u an'anaviy islomni vahhobiylik va Hizb ut-Tahrir kabi buzuvchi harakatlardan farqlash muhimligini doimiy urg'uladi (1, 2). Uning fikricha, milliy manfaatlar, mustaqillik, vatanparvarlik va madaniy qadriyatlarga asoslangan milliy mafkura xalqni birlashtirish va tashqi ta'sirlardan himoya qilish uchun zarur edi (1). Karimov, "O'zbekiston: Milliy istiqlool, iqtisod, siyosat, mafkura" kabi asarlarida O'zbekistonning Sovet davridan keyingi o'ziga xosligining konseptual asoslarini yaratdi (1, 2). U mafkuraviy to'qnashuvlarni harbiy to'qnashuvlardan ko'ra xavfliroq deb ogohlantirib, jamiyat taraqqiyoti va barqarorligini ta'minlash uchun "mafkuraviy immunitet"ga ega bo'lish zarurligini ta'kidladi (2).

Karimovning "ma'naviyat" tushunchasiga bergan alohida e'tibori uning milliy o'zlikni himoya qilish strategiyasining muhim qismi edi. O'zbekistonda "ma'naviyat" yaxlit ijtimoiy tizim sifatida tushuniladi va ta'limning barcha darajalariga integratsiya qilingan (4). Bu tushuncha 1990-yillardan chuqurlashib, dinning rolini tan olgan holda, dunyoviy-ilmiy nuqtai nazarga o'tgan (4). Karimovning "Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch" (2008) asari ma'naviyatning inson va jamiyat hayotidagi o'rni va ahamiyatini, uning nazariy va amaliy jihatlarini chuqur tahlil qilgan (5). Ushbu kitob ma'naviyatni inson taraqqiyoti manbai, mustaqillikni ma'naviy tiklanish, globallashtirish tahdidlariga qarshi kurash vositasi va milliy rivojlanishning asosi sifatida ko'rib chiqadi (5). Kitobning mazmuni ta'lim muassasalari tomonidan keng targ'ib qilingan, o'quv dasturlariga kiritilgan va hatto tanlovlarga asos bo'lgan (5). Bu holat Karimovning ma'naviyatni milliy g'oyaning markaziy elementi sifatida targ'ib qilishga qaratilgan izchil siyosatini ko'rsatadi.

Madaniy merosni tiklash va tilni saqlash Islom Karimovning milliy o'zlikni mustahkamlashdagi muhim yo'nalishlaridan biri edi. Uning nutqlarida va asarlarida O'zbekiston an'analari, tili va madaniy qadriyatlarning milliy istiqlool mafkurasining asosiy elementlari ekanligi qayta-qayta ta'kidlangan (1, 2). Karimovning "Uzbek modeli" siyosatida milliy tiklanish va o'ziga xoslikka urg'u berilishi ushbu yo'nalishdagi davlat dasturlari va loyihalarining asosi bo'lib xizmat qilgan. Milliy tilning davlat tili maqomiga ega bo'lishi va uning rivojlanishiga e'tibor milliy o'zlikni mustahkamlashning asosiy vositasi sifatida qaralgan.

Ta'lim va yoshlar masalasiga alohida e'tibor Karimov siyosatida muhim o'rin tutgan. Yoshlarning mafkuraviy bo'shliq tufayli ekstremistik guruhlar ta'siriga tushish ehtimoli yuqori bo'lgan bir sharoitda (1, 2), milliy qadriyatlar va vatanparvarlikni singdirish strategik ahamiyatga ega edi. "Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch" asarining o'quv dasturlariga kiritilishi va unga asoslangan darsliklarning yaratilishi yosh avlodni milliy ruhda tarbiyalashga qaratilgan aniq

qadam bo'ldi (5). Ma'naviyat tushunchasining barcha ta'lim darajalariga integratsiya qilinishi (4) ta'lim tizimini milliy g'oya va qadriyatlarni targ'ib qilishning samarali vositasiga aylantirdi. Karimov ta'lim orqali "ideologik immunitet"ni shakllantirishga intilgan bo'lib, bu yoshlarni destruktiv g'oyalar ta'siridan himoya qilishga qaratilgan edi.

Diniy siyosat, an'anaviy qadriyatlar va ekstremizmga qarshi kurash Islom Karimov siyosatining yana bir muhim jihati edi. U 1992 yildan boshlab diniy erkinlikni faol himoya qildi, shu bilan birga an'anaviy imonni siyosatlashgan va fundamentalistik talqinlardan, masalan, vahhobiylik va Hizb ut-Tahrir kabi guruhlardan farqlash zarurligini ta'kidladi (1, 2). Bu yondashuv bir tomondan, diniy e'tiqod erkinligini ta'minlashga, boshqa tomondan esa, din niqobi ostida jamiyat barqarorligiga tahdid soluvchi g'oyalarning oldini olishga qaratilgan edi. Uning Konstitutsiyani ishlab chiqishdagi yetakchiligi ham, "Inson va uning qadr-qimmatini" tamoyilini ustuvor bilishi orqali (3), fuqaro-jamiyat-davlat munosabatlarida inson qadriyatiga asoslangan huquqiy tizimni yaratishga xizmat qildi. Karimovning "Uzbek modeli" iqtisodiy mustaqillik va insonparvar islohotlarga ustuvorlik berib, huquqiy demokratik davlat va bozor iqtisodiyotini qurishni maqsad qilgan (6). Bu model milliy g'oya va ma'naviy qadriyatlarga asoslangan barqaror jamiyatni yaratishga intilgan.

Xulosa

Islom Karimov mustaqil O'zbekistonning milliy o'zligi va ma'naviyatining shakllanishida beqiyos rol o'ynagan tarixiy shaxs sifatida e'tirof etiladi. U Sovet ittifoqi parchalanganidan keyin yuzaga kelgan mafkuraviy bo'shliqni to'ldirish, ekstremistik tahdidlarga qarshi turish va milliy qadriyatlarga asoslangan yangi jamiyat qurishning asosiy me'mori bo'ldi. Karimovning "milliy o'zlik" va "ma'naviyat" tushunchalariga oid chuqur konsepsiyalari, xususan, "Uzbekiston: Milliy istiqlol, iqtisod, siyosat, mafkura" va "Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch" kabi asarlarida bayon etilgan g'oyalari mustaqil davlatning mafkuraviy poydevorini tashkil etdi. Uning madaniy merosni tiklash, tilni saqlash, yoshlarning ta'limi va vatanparvarlik tarbiyasi, diniy siyosat va ekstremizmga qarshi kurash borasidagi siyosatlari O'zbekistonning mustaqil rivojlanish yo'nalishini belgilab berdi. Islom Karimovning tashabbusi bilan qabul qilingan Konstitutsiya inson huquqlari va erkinliklarini ustuvor biluvchi huquqiy davlat asoslarini yaratdi. Uning "mafkuraviy immunitet" g'oyasi va an'anaviy qadriyatlarga asoslangan ma'naviyatni himoya qilishga qaratilgan sa'y-harakatlari jamiyatda barqarorlikni ta'minlashga va milliy o'zlikni mustahkamlashga xizmat qildi. Karimovning ushbu yo'nalishdagi merosi O'zbekistonning hozirgi milliy o'zligi va ma'naviy qadriyatlari tizimida sezilarli darajada saqlanib qolmoqda va kelajak avlodlar uchun mustahkam poydevor bo'lib xizmat qilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

- [1] Islom Karimov. O'zbekiston: Milliy istiqlol, iqtisod, siyosat, mafkura. Toshkent: O'zbekiston, 1992. – <https://press.natlib.uz/ru/book/18269>
- [2] Islom Karimovning "O'zbekiston: Milliy istiqlol, iqtisod, siyosat, mafkura" asarining tahlili. – https://uza.uz/uz/posts/islom-karimov-ozbekiston-milliy-istiqlol-iqtisod-siyosat-mafkurasi-asarini-chuqur-tahlil-qilish-zarurati_261047
- [3] O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Toshkent: O'zbekiston, 1992. – <https://lex.uz/docs/-13936>
- [4] Ma'naviyatning ilmiy-falsafiy asoslari va uning ta'lim-tarbiya jarayoniga integratsiyasi. – <https://cyberleninka.ru/article/n/ma-naviyatning-ilmiy-falsafiy-asoslari-va-uning-ta-lim-tarbiya-jarayoniga-integratsiyasi/viewer>
- [5] Islom Karimov. Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. Toshkent: Ma'naviyat, 2008. – <https://press.natlib.uz/ru/book/9906>.

